

N. Rózsa Erzsébet

Az iráni atomvita

2008. szeptember 15-én az ENSZ Nemzetközi Atomenergia Ügynökségének főigazgatója, Mohamed el-Baradei a NAÜ kormányzótanácsának megküldte legújabb jelentését „Az atomsorompó-szerződés biztosítéki egyezményének, valamint az ENSZ Biztonsági Tanácsa által hozott 1737 (2006), 1747 (2007) és 1803 (2008) számú határozatoknak betartásáról az Iráni Iszlám Köztársaságban” címmel. Annak ellenére, hogy az iráni atomprogram immár évek óta a nemzetközi közösség egyik legnagyobb biztonságpolitikai kihívása, sőt George W. Bush egyenesen azt állította, hogy amennyiben Irán nukleáris fegyverekhez jut, kitör a harmadik világháború, a napi világpolitikai események – az amerikai elnökválasztási kampány, az orosz–grúz háború stb. – az iráni atomvitát kissé háttérbe szorítják. Annak ellenére is, ha az amerikai elnökválasztási kampány egyik napirendi pontjaként szerepel.

A hivatalos iráni álláspont ugyan ma is változatlanul az, hogy nukleáris programja békes célú, az Iszlám Köztársaságban is választásokra készülnek, és ha a kampány egyelőre nem is kezdődött el, az ország nemzetközi konfrontációjához vezető atomvita közvetve minden bizonnyal szerepet játszik majd. Még akkor is, ha a választások kimenetelét alapvetően Iránban is elsősorban a gazdasági kérdések fogják eldönteni.

Mindeközben a nemzetközi retorika is folyamatosan változik. A korábban szinte rendszeresen érkező híreket, melyek szerint az Egyesült Államokban és Izraelben készen állnak a tervek Irán nukleáris létesítményeinek megtámadására, sőt, Izrael

egy Irán elleni támadást szimuláló hadgyakorlatot tartott, felváltották az olyan hírek, melyek szerint Bush elnök egyenesen megtiltotta volna Izraelnek az Irán elleni támadást. Az Egyesült Államok korábbi, a közvetlen tárgyalásokat teljesen elutasító magatartása lassan megváltozott: az iraki helyzet kapcsán közvetlen magas szintű találkozókra is sor került, ha azok nem is váltak rendszeressé. Barack Obama kampányában az Iránnal folytatandó közvetlen tárgyalás mellett foglalt állást. Az amerikai politikai elit egyre nagyobb része, közöttük olyan tekintélyes politikusok is, mint Henry Kissinger, a tárgyalásokat szorgalmazzák. Sőt, mára olyan érvelések is napvilágot láttak, hogy egy esetleges iráni atomfegyverképeség nem „pusztán” önmagában lenne fenyegetés – sokan úgy vélik, Irán sem használná ilyen fegyvereit –, hanem elsősorban azért, mert nukleáris fegyverek birtokában Teherán zavartalanul folytathatná például a terrorizmus és/vagy a militáns csoportok támogatását.

Az iráni atomprogram – történeti áttekintés

Irán 1968-ban csatlakozott az atomsorompó-szerződéshez és ennek értelmében, 1974-ben megkötötte a Nemzetközi Atomenergia Ügynökséggel a teljes körű biztosítéki egyezményt, aminek alapján a NAÜ rendszeresen ellenőrizte Irán nukleáris tevékenységét. Az iráni nukleáris program az 1970-es évek közepén kezdődött. Létrejöttében valószínűleg nagy szerepe volt

az India által 1974-ben végrehajtott nukleáris kísérleti robbantásnak, illetve Mohamed Reza Pahlavi sah hegemonikus törekvéseinek, aki Iránt a térség „csendőrévé” akarta tenni. Bár még az indiai robbantás évében Irán – Egyiptommal közösen – javaslatot terjesztett az ENSZ közgyűlése elé egy közel-keleti atomfegyvermentes övezet létrehozásáról, az ambiciózus iráni programnak valószínűleg már a kezdetektől volt egy titkos katonai része is. A sah deklarált célja az volt, hogy az ezredfordulóra Irán mintegy húsz atomreaktorral rendelkezzen.

Az első, 5 kW-os kísérleti reaktort Irán az Egyesült Államoktól vásárolta az 1960-as évek végén. 1976-ban a német Kraftwerk Union vezette konzorcium kezdte meg a 2x1300 MW teljesítményűre tervezett bűsheiri atomerőmű építését a Perzsa (Arab)-öböl partján. Az erőmű két blokkját – 80–85 százalékos készültségi foknál – az iraki–iráni háborúban bombatámadások rongálták meg.

Az 1979-es iszlám forradalom győzelme után Khomeini ajatollah leállította a nukleáris programot, melyet aztán az 1980-as évek közepén újíttak fel. Az iraki–iráni háború befejezését követően Irán megpróbált a bűsheiri erőmű befejezéséhez partnert találni, azonban részben az Egyesült Államok nyomására, részben az iraki titkos nukleáris program következtében hirtelen megszigorított nemzetközi környezetben

Az atomszorompó-rendszer alapja, hogy ha egy ország vállalja, lemond a nukleáris fegyverek megszerzésének opciójáról és ezt bizonyítandó, nemzetközi ellenőrzésnek veti alá magát (Nemzetközi Atomenergia Ügynökség), cserében szabadon hozzáférhet a nukleáris energia békés célú felhasználásával kapcsolatos információkhoz, anyagokhoz, berendezésekhez és technológiákhoz.

évekig tartott, mire Oroszországgal megállapodott – immár mindössze egyetlen blokk építéséről. Bár a bűsheiri atomerőművet a tanulmány írásának időpontjában még mindig nem adták át, Irán és Oroszország megállapodást kötött az erőmű fűtőanyagának és a kiegészítő fűtőelemek Oroszországba szállításáról.

Az iráni nukleáris program 2002 nyarán került ismét a nemzetközi figyelem előterébe, amikor egy ellenzéki szervezet aktivistái nyilvánosságra hozták, hogy Natanzban uráncentrifuga-sor befogadására alkalmas helyszínt készítenek elő, illetve Arakban nehésvíz-művet és újrafeldolgozó művet építenek. Bár Iránnak a Nemzetközi Atomenergia Ügynökséggel kötött ún. teljes körű biztosítéki egyezmény értelmében az üzembe helyezés előtt legkésőbb 180 nappal, de a lehető leghamarabb be kellett volna jelentenie a nukleáris létesítmények építését, a 180 napos időszak kezdete legalábbis vitatható volt. Az Európai Unió vezető államai, Nagy-Britannia, Franciaország és Németország tárgyalásokba kezdtek Iránnal, egyrészt programjának feltárásáról, másrészt az urándúsítási előkészületekről, illetve az atomszorompó-szerződés ún. kiegészítő jegyzőkönyvének aláírásáról. A tárgyalások következtében Irán 2004 decemberében aláírta a kiegészítő jegyzőkönyvet, mely lehetővé tette a NAÜ ellenőreinek, hogy az országban bárhol bármikor bejelentés nélkül ellenőrzéseket végezzenek. Bár a parlament, a medzslisz nem ratifikálta a jegyzőkönyvet, Irán bejelentette, hogy tartja magát az abban foglaltakhoz. Szintén az EU-3-mal, Nagy-Britanniával, Franciaországgal és Németországgal folytatott tárgyalások következtében 2004-ben felfüggesztették az Iszfaháni Nukleáris Kutatóközpont és a natanzi urándúsító építését. A tárgyalások elakadása miatt azonban az

iszfaháni létesítményt 2005 augusztusában újra megnyitották, a natanzi munkálatokat pedig 2006 januárjában újakezdték – a Nemzetközi Atomenergia Ügynökség ellenőreinek a jelenlétében!

Irán ragaszkodik a nukleáris energia békés célú felhasználásához, melyhez az atomsorompó-szerződés értelmében joga van. A nemzetközi közösség azonban, élén az Egyesült Államokkal – az iráni programban érzékelt túl sok bizonytalanság, illetve a 2005-ben hivatalba lépett Ahmadinezsád-adminisztráció, de különösen az elnök konfrontatív retorikája miatt – felszólította Iránt, hogy hagyjon fel az urándúsítási kísérletekkel, különben az ENSZ Biztonsági Tanácsa elé viszi az ügyet. Mivel Irán változatlanul kitartott programja békés jellege, illetve az urándúsításhoz való joga mellett, a Biztonsági Tanács először 2006. december 23-án, majd 2007. március 24-én, végül 2008. március 3-án szankciókat vezetett be Iránnal szemben (1737., 1747. és 1803. számú határozat). Miközben a szankciók egyelőre viszonylag korlátozott mértékben sújtják Iránt, a Nemzetközi Atomenergia Ügynökség vezetője felhívta a figyelmet arra, hogy fenntartásuk – legalábbis jelenlegi formájukban – okafogyottá vált, mivel Irán immár rendelkezik azzal a tudással és technológiával, melynek megszerzését a szankciók meg kívánták akadályozni.

A viták ellenére Irán együttműködött a Nemzetközi Atomenergia Ügynökséggel, és fokozatosan egyre több információt tárt fel 2007 augusztusában. Miközben az Egyesült Államok megkezdte az előkészületeket az újabb BT-határozat megszavaztatásához (1803/2008), Irán megállapodott egy menetrendről és munkaprogramról, melynek keretében az iráni program minden részlete tisztázódna. 2008 januárjában pedig, amikor a NAÜ vezetője ismét

Mohamed el-Baradei a Nemzetközi Atomenergia Ügynökség 2007 őszén tartott éves konferenciáján nyilatkozott az iráni atomprogram átvilágításával kapcsolatban is. Főbb megállapításai: 1. a NAÜ annak ellenére sem tudja verifikálni a bejelentett nukleáris anyag megfelelő felhasználását, hogy az ellenőrök számára az iráni fél biztosította a hozzáférést; 2. az Iráni Iszlám Köztársaság több kérdést is tisztázott; 3. az Iráni Iszlám Köztársaság nem függesztette fel az urándúsítást és folytatja az építkezést Arakban, ami sajnálatos; 4. bár a NAÜ a program bizonyos részleteit még mindig nem tudta verifikálni, a két fél munkatervet írt alá, melynek keretében minden megoldatlan kérdést tisztáznak.

Iránban járt, az iráni fél bejelentette, hogy „egy hónapon belül minden vitás kérdést tisztázni fog”. Jóllehet a 2008. szeptember 15-i Baradei-jelentés hangsúlyozza, hogy az Ügynökség folytatja az ellenőrzéseket Iránban, továbbá az iráni fél együttműködik az ellenőrökkel, változatlanul problémaként jelöli meg, hogy Irán nem hajlandó az urándúsítást felfüggeszteni, valamint nem tárja fel, hogy milyen kutatásokat folytattak a nukleáris energia „fegyverre alakítása” (*weaponization*) kérdésében. Irán ez utóbbi kérdésben arra hivatkozik, hogy ennek megválaszolása a nemzetbiztonságát fenyegetné, amennyiben hagyományos fegyvereivel kapcsolatban szolgáltatna titkos információkat.

Miért kell Iránnak nukleáris technológia?

Az Egyesült Államok immár évek óta azzal vádolja Iránt, hogy nukleáris programjának valódi célja nukleáris fegyverek előállítására, mert „különböztet minek is kellene nukleáris energia egy olyan országnak, amely térdig jár az olajban?”.

Az iráni érvelés két alapvetésen nyugszik: az iráni atomprogram békés célú, illetve

Iránnak az atomsorompó-szerződés 4. cikke értelmében joga van a nukleáris energia békés célú felhasználásához. Ismert, hogy Khomeini ajatollah minden tömegpusztító fegyvert ellenzett. Ennek ellenére az iraki–iráni háború tapasztalatai alapján, illetve az izraeli nukleáris arzenál léte miatt több olyan iráni nyilatkozat is napvilágot látott, melyek legalábbis felhatalmazást látszanak adni tömegpusztító fegyverek megszerzésére. Az iráni vezetés folyamatosan hangsúlyozza, hogy az iráni program kizárólag békés célú, mégis időről időre igen szélsőséges nézetek is megjelentek. Az iráni delegációnak 2005 augusztusában Bécsben, a Nemzetközi Atomenergia Ügynökség előtt elhangzott közlése szerint a hivatalos iráni érvelés alapja, hogy 2004 szeptemberében Ali Khamenei ajatollah egy pénteki közös imán egy „nukleáris fatvát” adott ki, mely szerint „az iszlámban tilos a nukleáris

fegyverek előállítása, felhalmozása és használata, és az Iráni Iszlám Köztársaság soha nem fog ilyen fegyvereket szerezni”. (Bár Mohszen Garaviján, Mohamed Táqi Meszbah-Jazdi ajatollah egyik követője 2006 februárjában úgy nyilatkozott, hogy „a nukleáris fegyverek használata a saría szerint nem okozhat problémát... amikor az egész világ nukleáris fegyverekkel van felszerelve, ellenintézkedésként megengedhető ilyen fegyverek használata. A saría értelmében csak a cél számít...”, kérdéses, hogy az ő nyilatkozata milyen súllyal esik a latba.) Miközben az iráni nukleáris program civil jellegét illetően számos kétely fogalmazódott meg, különösen amerikai részről, Irán jogát a civil programhoz senki sem vonja kétségbe. Ennek megfelelően az amerikai érvelés elsősorban politikai megfontoláson alapszik, mely szerint a „mullahkrácia” megbízhatatlan rezsim, része „a Gonosz tengelyének”, ráadásul Mahmúd Ahmadinezsád elnöksége alatt az iráni hivatalos retorika egyre fenyegetőbbé vált.

Az iráni atomprogramban igen jelentős, bár érzelminek is minősíthető szerepet játszott a szinte „mániákus” félelem attól, hogy az ország függő helyzetbe kerüljön bármely külső hatalomtól. A teljes függetlenségre és önellátásra törekvés Khomeini ajatollah politikai programjának szerves része volt és együtt járt azzal, hogy 1979–1989 között Iránnak gyakorlatilag nem volt külső államadóssága. Az idegen hatalmaktól való függés elutasítása az iráni alkotmányban is szerepel, aminek az okát elsősorban a 19–20. századi történelmi tapasztalatokban kereshetjük.

A nukleáris energia igénye mögött azonban számos racionális, gazdasági, politikai és biztonságpolitikai érv is felsorakoztatható. Az iráni vezetés tisztában van azzal, hogy jóllehet Irán a világ negyedik olajtermelő (és második földgáztermelő)

Iráni vélemények.

Ali Akbar Háseni Rafszandzsáni (1988): „Teljesen fel kell szerelnünk magunkat a vegyi, bakteriológiai és radiológiai fegyverek mind támadó, mind védekező arzenáljával...”

Mahádzseráni ajatollah (1991): „Mivel Izrael továbbra is rendelkezik nukleáris fegyverekkel, nekünk, muszlimoknak együtt kell működnünk egy atombomba előállításában.”

Mohamed Khátami: „Hatalmunk és erőnk a hitünkben, érvelésünkben és népünk képességeiben rejlik. Ezzel a hatalommal megáldva az embernek nincs szüksége pusztító fegyverek kifejlesztésére.”

Mahmúd Ahmadinezsád: „Egy nemzetnek, amelynek saját kultúrája, logikája és civilizációja van, nincs szüksége nukleáris fegyverekre. Azok az országok törekszenek nukleáris fegyverek birtoklására, melyek problémákat erő alkalmazásával akarják megoldani. A mi nemzetünknek nincs szüksége ilyen fegyverekre.”

Ahmed Dzsannati ajatollah: „Mi a baj azazal, hogy felülvizsgáljuk ezt a szerződést a nukleáris energiáról és kilépünk belőle? ... Észak-Korea is kilépett. Sok ország nem is csatlakozott soha.”

hatalma, az olajkészletek végesek, becslések szerint a 21. század közepére kimerülnek. Irán jelenlegi elektromosenergia-igénye, mely több mint 280 százalékkal nagyobb, mint 1979-ben, a forradalom évében, évente mintegy 6–8 százalékkal emelkedik. A növekedő népesség (2025-re a becslések szerint eléri a 100 milliót), az elöregedett olajipari infrastruktúra (a 60 nagyobb olajmezőből 57-et kellene sürgősen felújítani, fejleszteni), a jelentős külföldi beruházások hiánya elsősorban a szankciók miatt tovább nehezítik a helyzetet. Egyes becslések szerint Irán minden olaj- és gáztartaléka mellett már 2010-re nettó importőrré válhat. És bár az olajkészletek megőrzése a hiányos időszakokra különösen előnyös lehet, értékesítése mellett szólnak olyan pénzügyi megfontolások is, hogy egy atomerőmű (a beruházást követően) lényegesen olcsóbban tud elektromos energiát előállítani, mint egy hagyományos tüzelésű erőmű, még akkor is, ha az árába beépítik a majdani leszerelés és a hulladékok elhelyezésének költségeit is.

Irán regionális hatalom akar lenni, márpedig a regionális hatalmiság elengedhetetlen eleme a modernség, a műszaki fejlettség, amelyhez a 21. században a nukleáris energia előállításának képessége egyre inkább hozzátartozik. Bár a regionális hatalmi törekvések politikailag megkérdőjelezhetők, Irán esetében egy erre irányuló politikában semmi új nincs, hiszen az általunk ismert történelem kezdetei óta Irán mindig nagyhatalom volt és maradt, még akkor is, ha időszakonként más államoktól, hódítóktól került is függésbe. A 20. században Mohamed Reza Pahlavi sáhnak kifejezett politikai célja volt Irán regionális hatalmi státusának elismertetése. Az iráni iszlám forradalom győzelme után Khomeini ajatollah meghirdette az iszlám forradalom exportját, amiben a térségben

sokan ismét Irán hegemonikus törekvéseit vélték felfedezni és fenyegetésként értelmezték. A mai iszlám köztársaság – kihasználva a lehetőséget, amit előbb a 2001-es afganisztáni, majd a 2003-as iraki háború nyújtott, amelyekben az Egyesült Államok és szövetségesei Irán két legádázabb ellenfelét távolították el – a megnövekedett mozgástérben sikeresen erősítette pozícióit. Mindazonáltal a regionális hatalmiság szempontjából a nukleáris energia előállításának képessége elegendő, és nincs feltétlenül szükség nukleáris arzenál kiépítésére. Más kérdés, hogy a világszerre tapasztalható „nukleáris reneszánsz”, atomerőmű-építési hullám, mely részben politikai, de gazdasági okok miatt a Közel-Keleten is megjelenni látszik, milyen hatással lesz Irán regionális hatalmi törekvéseire. Azaz elegendő lesz-e a jövőben is a civil nukleáris képesség a hatalmi státus fenntartására és megőrzésére?

Az iráni nukleáris program természetét illetően megfogalmazott kételyek keretében Irán azon törekvése áll, hogy a teljes nukleáris fűtőanyagkörrel – azaz a bányászattól az üzemanyag-előállításon keresztül az újrafeldolgozásig és hulladékelhelyezésig minden fázissal – rendelkezzen. Egyik sarkalatos pontja a bírálók érvelésének, hogy ha Irán valóban „csak” elektromos energia előállításán fáradozik, egyszerűbb és olcsóbb lenne a nukleáris fűtőanyagot a világpiacon megvennie. Az iráni tapasztalatok azonban ebben a kérdésben is igen rosszak. A sah mintegy egymilliárd dollár tőkével támogatta a francia–belga–spanyol Eurodif konzorcium létrehozását, melynek feladata nukleáris fűtőanyag előállítása. Bár Irán ma is részvényese az Eurodif egyik alvállalatának, üzemanyagot nem kapott. Később Irán is részt vett azokon a nemzetközi tárgyalásokon, melyek tárgya éppen az volt, hogy az újonnan nukleáris energiát fel-

használni kívánó államok számára hogyan – milyen feltételek mellett – lehetne biztosítani a hozzáférést. A tárgyalások sikertelenül értek véget. Irán ekkor döntötte el, hogy maga állít elő nukleáris fűtőanyagot, mégpedig úgy, hogy ne szoruljon külső segítségre. Ebben a szándékában megerősítette az elmúlt évtizedek tapasztalata, mely azt mutatja, hogy a politikailag megbízhatatlannak tartott államoknak (például a hidegháborús időszakban a szovjet blokk államainak) a fejlett országok nem adnak el modern technológiát, berendezéseket stb. Az iráni atomvita megoldásának lehetséges forgatókönyvei – nem véletlenül – éppen ebben a kérdésben körvonalazódnak. Az orosz, az európai, az iráni és a szaúdi javaslatok célja olyan közös vállalkozások létrehozása, melyekben több ország – ily módon egymást ellenőrizve is – állítana elő atomerőművi fűtőanyagot mindenki számára elérhető módon. Szakértők szerint az egész térségre vonatkoztatva egy ilyen megoldásnak nagyon komoly gazdasági racionalitása lenne.

Az iráni érvelésben nem elhanyagolható szerepet játszanak a biztonságpolitikai megfontolások is. Egyrészt az elmúlt évek non-prolifерációs eseményei, különösen Észak-Korea esete, azt a látszatot keltik, hogy ha egy ország elég közel jut a nukleáris képességhez, a nemzetközi közösség gyakorlatilag elfogadja a helyzetet, és nem fenyegeti tovább az államot. Ugyanakkor éppen az észak-koreai események jelentik 2008 szeptemberében a legnagyobb veszélyt az Egyesült Államokkal kötött bármely leszerelési megállapodás hitelességére nézve. Észak-Korea bejelentette, hogy Jongbjon-i létesítményét újra megnyitja, mivel az annak leállítását és megsemmisítését is tartalmazó megállapodásban foglaltakat a nagyhatalmak nem teljesítik. De az egész fejlett világ, elsősorban az

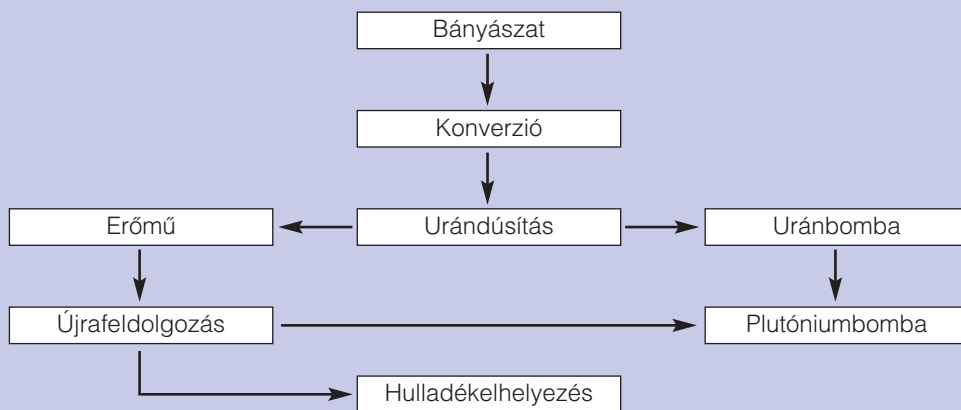
Egyesült Államok non-prolifерációs elkötelezettségét, magának a non-prolifерációnak a szellemét sérti az Egyesült Államok és India között kötött nukleáris megállapodás, illetve az NSG (*Nuclear Suppliers' Group – Nukleáris Szállítók Csoportja*) döntése, mely nem csak Irán szemében meríti ki a „kettős mérce” fogalmát.

Az iráni biztonságpolitikát alapjaiban határozza meg az a tény, hogy Irán közvetlen szomszédságában, illetve szűkebb környezetében több – elismert és el nem ismert – atomhatalom található (Oroszország, Pakisztán, India, Izrael). A szomszédos Törökországban amerikai atomfegyverek vannak telepítve, és a Perzsa (Arab)-öbölben található amerikai katonai támaszpontokon és/vagy kikötőkben nukleáris fegyverekkel felszerelt/felszerelhető anyagajók is horgonyozhatnak. Történetileg az iraki atomprogram is minden bizonnyal komoly hatással volt az iráni biztonságpolitikai gondolkodásra. Az a tény, hogy az Egyesült Államok Bush elnöknek a „Gonosz tengelyéről” szóló elhíresült beszéde óta nyíltan és rendszeresen fenyegeti Iránt, illetve az, hogy az amerikai csapatok immár teljesen körülvesszik az országot, további érv a nukleáris technológia elrettentésként való felhasználása mellett. Egy iráni anekdota szerint a világnak két országa van, mely egyedül az Egyesült Államokkal határos: Kanada és Irán. A változó amerikai retorika egyelőre messze nem elegendő az iráni gondolkodás megváltoztatásához.

Mije van ma Iránnak?

Irán egyelőre nem rendelkezik a teljes fűtőanyagkörrel, jóllehet annak számos eleme már a rendelkezésére áll. Jazd tartományban több uránércbányát feltártak, melyeket 1990-től bejelentettek a Nemzet-

A nukleáris fűtőanyagkör

közi Atomenergia Ügynökségnek, és az először 1992-ben ellenőrizte a helyszíneket. Szakértői vélemények szerint azonban a rendelkezésre álló uránérc mennyisége nem lenne elegendő egy atomerőmű folyamatos működtetéséhez.

A konverziót az Iszfaháni Nukleáris Kutatóközpontban végzik, melynek működtetését, mint említettük, 2004 novemberében az Európai Unióval folytatott tárgyalások keretében felfüggesztették, majd 2005 augusztusában újraindították – a Nemzetközi Atomenergia Ügynökség ellenőreinek jelenlétében.

Irán immár rendelkezik az urándúsítás technológiájával. Mahmúd Ahmadinezsád elnök 2006. április 13-án Meshedben jelentette be, hogy 164 centrifuga üzemeltetésével sikerült 3,5 százalékos dúsítottaságú uránt előállítani. Az uráncentrifuga-sort Natanzban építették fel, ahol két csarnokban összesen mintegy 50 000 centrifuga elhelyezéséhez alakítottak ki teret. 2008 szeptemberében összesen 3800 centrifuga működött folyamatosan a NAÜ által ellenőrzött módon. A legújabb, 2008. szeptember 15-i Baradei-jelentés (*Implemen-*

tation of the NPT Safeguards Agreement and relevant provisions of Security Council resolutions 1737 (2006), 1747 (2007) and 1803 (2008) in the Islamic Republic) szerint Irán immár 480 kg alacsony dúsítottaságú (>5%) UF₆ gázt állított elő.

Iránnak egyelőre nincs működő atomerőműve. A bűsehrít 2008 szeptemberében még mindig nem helyezték üzembe, és 2008 végéig várhatóan nem is fogják. Az Oroszország által már leszállított fűtőanyagot egyelőre zárt helyen tárolják a NAÜ ellenőrzése alatt. Ennek ellenére Oroszország további atomerőművek építéséről tárgyal Iránnal, melyek – orosz ígéret szerint is – a nemzetközi normák figyelembevételével épülnek majd.

Iránnak szintén nincs újrafeldolgozó műve. A már hivatkozott Baradei-jelentés szerint: „Nem volt jele folyamatban lévő, az újrafeldolgozással kapcsolatos tevékenységnek ezekben [a NAÜ által ellenőrzött] létesítményekben. Miközben Irán azt állítja, hogy nem volt az újrafeldolgozással kapcsolatos kutatás és fejlesztés Iránban, az ügynökség ezt csak ennek a három létesítménynek a vonatkozásában tudja

megerősíteni, mivel a kiegészítő jegyzőkönyv eszközei nem állnak rendelkezésre.” A majdani hulladékeltávolítás feltételei is hiányoznak. Ugyanakkor a plutónium előállítására szempontjából jelentős nehésvíz-mű második szakaszát 2006 augusztusában adta át Arakban ünnepélyes keretek között Ahmadinezsád elnök. A nehésvíz-mű építését a legtöbb szakértő egyértelműen az atomfegyver előállításának irányába tett lépésként értékeli, mivel magának a plutóniumnak az előállítása a mai körülmények között leginkább fegyverhez való alapanyagként magyarázható.

A számtalan vád ellenére, hogy nukleáris fegyverek előállításán dolgozik, Irán egyelőre nem rendelkezik ilyen fegyverekkel, a hivatalos iráni álláspont pedig változatlanul ragaszkodik ahhoz, hogy atomprogramja békés célú.

A 2007 novemberében nyilvánosságra hozott *National Intelligence Estimate*, az Egyesült Államok 16 hírszerző szervének egyeztetett véleményén alapuló jelentés ebben a helyzetben nemcsak óriási szenzáció volt, hanem alapjaiban rengette meg azt az évek alatt nehezen felépített konszenzust, mely az Iránnal szemben meghozott ENSZ-szankciók alapjául szolgált. A jelentés szerint Irán 2003-ban felhagyott katonai jellegű nukleáris programjával, és 2007 közepén nem dolgozott nukleáris fegyverek előállításán. A jelentés szerint azonban 2010–2015-re Irán képes lehet egy nukleáris fegyverhez elegendő fegyverminőségű urán előállítására. A jelentést a nemzetközi közösség számos állama, beleértve Irán közvetlen szomszédságát is, úgy értelmezte, hogy mivel a közeljövőben Irán nukleáris prog-

ramja nem jelent közvetlen katonai veszélyt, nincs szükség sem újabb ENSZ-szankcióra (melyet az Egyesült Államok mindenképpen szeretett volna elérni), sem pedig Irán elszigetelésére. Az ENSZ Biztonsági Tanácsában már az előző két szankció meghozatalára is igen nehezen került sor. A NIE-jelentést követően pedig Oroszország immár semmi akadályát nem látta annak, hogy megkezdje a nukleáris fűtőelemek szállítását Búsehrbe. A Közel-Keleten emellett ismét az izraeli nukleáris arzenál léte került előtérbe, mint a térséget fenyegető fő nukleáris veszély. A hivatalos arab retorika szintjén még az Iránnal szembeni ENSZ-szankciók meghozatalakor is az izraeli arzenál jelentett nagyobb veszélyt a térség biztonságára, de szakértők figyelmeztetnek arra, hogy a látszat jelentős eltéréseket fed el: míg az öbölbeli arab államok számára az iráni program és maga Irán jelenti az elsődleges kihívást, Egyiptom és a Levante arab államai számára az izraeli nukleáris fenyegetés marad az elsődleges biztonságpolitikai szempont.

(A Maghreb arab államai számára pedig egyik sem prioritás.) Bár Bush elnök 2008. januári közel-keleti útja során továbbra is az iráni fenyegetéssel szembeni közös fellépés mellett érvelt, hiszen Irán a szankciók ellenére sem hagyott fel az urándúsítással, úgy tűnik, hogy a közvetlenül érintett államok a térségben továbbra sem hajlandók Irán-ellenes koalíció létrehozására.

Ebben a helyzetben az ENSZ Biztonsági Tanácsának immár három határozata sem hozott látványos eredményt. A szakértők szerint az iráni belpolitikai változások, leginkább a gazdasági helyzet drasztikus romlása – egyes iráni bankok szankcionálása, a hivatalosan 28 százalékos infláció, az olajszármazékok, elsősorban a benzin és a gázolaj forgalmazásának tüntetéseket kiváltó korlátozása stb. – lesz az a kényszerítő erő, amely az iráni rezsimet tárgyalásra és megállapodásra kényszeríti majd. Az amerikai elnökválasztás, illetve a 2009 tavaszán esedékes iráni elnökválasztás kimenetele mindenképpen jelentős szerepet játszik majd. ■